

Ka rukom rep Kba ha ki jaka lum

(High Altitude Rice Production Technology)

**Division of Crop Production
ICAR Research Complex for NEH Region
Umiam, Meghalaya-793 103**

Ka jing lamphrang.

U kba u dei u jingthung ba kongsan tam ha Meghalaya bad la thung kumba 40% katkum ka jindon ka jaka rep ha kane ka jylla. La thung ia u kba ha ki jaka lum, ha ki pynthor bad ki jaka ba rep syrti. Ka Meghalaya ka dei kawei na ki jylla naka thanin shatei lam mihngi jong ka ri India. Ka don ha ka ki jaka lum, ki rithor bad ki jaka madan. Ka bynta kaba hapdeng jong ka ri lum Meghalaya ka kynthup ia ka Khasi Hills bad ka don ha ka iaka jaka kaba jrong tam kaba ki khot ka Shillong peak (1961m na ka lebel duriaw) bad sha ka liang mihngi jong ka Khasi Hills don ka Jaintia Hills. Ka Garo Hills kaba long ka jaka madan ka don sha liang sepngi jong ka Khasi Hills. Ka jaka kaba jrong tam ha Garo hills ka dei u lum Nokrek b a d u don ka jing jrong kumba 1515m na ka lebel duriaw. Ki jaka jong ka jylla kiba don kham hajrong ki shong khriat jan baroh shisnem. Ha ki jaka lum, ka jingkhriat ka kham jlan bad dei na kane ka daw ka pynduna ia ka por ia u kba ba un heh un san bad ka khang lad ban thung ruh ia kiwei ki jait jingthung hadien ka jingrep ia u kba. Ha ki jaka kiba kham long lum, lada pynslem ia ka jingthung u kba hadien ka arphew tarik u bnai Jylliew ka pynduna ia ka jingmih u kba haduh 60%. U kba uba thung ha ki jaka lum u hap shah ia ka jingkhriat ha ki por ba u phuh syntiew bad ha ki por ba u sdang ban ih bad dei na kane ka daw ka wanrah ia ka jingbym ryntih ha ka rukom phuh syntiew. Kat kum ka jingshem, katba nangjur ka jingkhriat ka ktah ia ka jingiaid ia ki jingbam bad ka phosphorus sha ki symbol kba bad kane ka pynlong stait ia u symbol.

Ki jait kba kiba lah ban shah ia ka jingkhriat ha ki ri lum.

U jait symbai uba ki ju khot u *Indica* um da don ka jingseisoh ha ki jaka ba long lum na ka daw ba um lah shah ia ka jingkhriat. U jait symbai uba ki ju khot u *Japonica* u long uba lah ban iaishah ia ka jingkhriat hynrei ka jingrep da une u jait kba kam shym la long kaba seisoh ha kane ka jylla. Na kata ka daw, ban pynkiew ia ka ioh ka kot ki nongrep, ar jait u kba (NEH Megha Rice 1 bad NEH Megha Rice 2) lah pynmih ha u snem 1992. Kine ki jait kba kiba dei na kajuh ka lain kiba lah pynmih da kaba ia khleh lang u Pusa 33(*Indica*) bad u Khonorullo (*Japonica*). U NEH Megha Rice 1 bad NEH Megha Rice 2 dei kiba lyngkot ha ka rynnieng, kiba eh met bad kiba ih hapdeng 160-170 sngi. U NEH Megha Rice 2 u kham klo i ka por ban ih bad u lah ban shah ia ka jingkhriat lada ia nujor bad u NEH Megha Rice 1. Kine baroh ar jait ki kba ki long kiba khraw ha ka jingseisoh bad ki lah ruh ban shah ia ka jingpang tram (Rice blast) bad jingpyut jong u jyntang (Sheath rot). Na ka daw jong ka jinglah jong kine ki kba ban iaishah ia ka jingkhriat ha ka por ba u phuh syntiew, kine ki jait kba lah ban kham pyndier ia ka por rah tynrai haduh ka

taiew kaba ar jong u Naitung hadien ba lah dep tih ia u phan. Hynrei, lada pyndier ia ka por rah tynrai ia kine ki kba, lah lap ba u NEH Megha Rice 2 u kham long bha ha ka jingseisoh ban ia u NEH Megha Rice 1. Don ki jait kba kiba lah ju thung ha ka jylla, kiba kynthup ia u AboreB, Khonorullo bad Meghalaya 1, ki lah ban ai shibun ka jingmih ha ki jaka kiba shah ktah haka jingkhriat.

NEH Megha Rice 1

NEH Megha Rice 2

Ka rukom rep ia u kba.

Ka jylla Meghalaya ka lah nang iaid shaphrang ha ka jingpyrshang jong ka ia ka rukom rep kaba khlem pyndonkam ia ki sboh dawai (organic farming) bad ka sorkar ruh ka pynshlur ban pynduna ia ka jingpyndonkam ia ki sboh dawai. Ka rukom rep organic ka dei ka rukom rep kaba iaid lait na ka jingpyndonkam ia ki sboh dawai ban pynbha khyndew, sboh dawai ban pyniap khniang bad ki sboh dawai ban pynheh ia ki jingthung. Hynrei kane ka rukom rep ka iaid da kaba pynkylla ia ki jingthung ha man la ki aiom ha kajuh ka jaka, ka jingpyndonkam ia ki jingthung kiba lah pyut, ki sboh jingri, ki jingthung kiba pynmih ia ki jingbam tei met kum ka nitrogen, ka sboh kaba lah shna tang na ki jingthung jyrngam, ka rukom rep kaba pyndonkam da ki kor kiba tih, thung bad kiba thiew, mar khyndew kiba don ki jingbam kiba tei met bad ki rukom pyniap khniang kiba pyndonkam da ki phngiat jingim, jingthung kum ki sla bad ki umphniang ba mih na ki jingthung khnang ban wanrah ia ka jingkoit jingkhiah jong ka khyndew, ka jingiaid jong ki jingbam na ka bynta ki jingthung bad ban pynduna ia ka jingroi jong ki khniang bad ki kynbat.

1. Ka jingpynkhreh ia ka jaka sara symbai

Jaka sara: Ìa ka jaka ban sara ia u kba, donkam kutmba 1/20th na ka jingdon ka jaka ha ka pynthor. Ka nur ka dei ban don ia ka jingjrong kaba 10-15 centimeter, ka pynkiang kaba 1-1.5 meter bad ka lynter kaba 5-8 meter. Ka jaka sara dei ban da lur bha shuwa ban bet ia u symbai. Ha ka jaka sara dei ban ai ia ka sboh jingri kumba 2 kilo ha ka shi square meter (kg/m^2) jong ka jaka rep bad ka sbohwieh kumba 1-1.5 kilo ha ka shi square meter (kg/m^2) jong ka jaka rep.

Ka jingpynkhreh na ka bynta rah tynrai

Ìa ka pynthor kba dei ban da lur bha haduh 15-20 centimeter ka jingjylliew khnang ban sboh bha ka khyndew. Ìa ki kynbat bad ki jingthung kiba lah pyut dei ban khleh bha bad ka khyndew khnang ban sboh bha ka khyndew. Ka jinglur pynni ne pynktieh bha ia ka khyndew dei ban leh 2-3 sien ban pynduna ia ka jingmih ki kynbat bad ban bat bha ka um. Ka iarap ruh ban pynpra ia ki bynta baeh jong ka khyndew da kaba iada ia ka um ba kan lait tuid bad ban pynneh ia ka um ha kato ka jaka. Ka iarap ruh ban kunai ia ka um slap. Ka jingpynneh slem ia ka um ha ka pynthor ka pynduna ia ka jingrung ka lyer ha ka khyndew bad kane ka lam sha ka jingduna ki jingbam ha ka khyndew, ka pynkiew ia ka jingsniew kaba mih na u iron bad ka aluminium bad ka lyer methane. Kumba 10 ton ka sboh jingri lane 5 ton ka sboh jingri+shoh kynbat dei ban ai ryntih bad u neem cake(150kilo) bad ka rock phosphate(150 kilo ha ka shi hectar) kat kum ka jingdonkam u kba bad dei ban khleh bha bad ka khyndew ha ka por pynkhreh ia ka lyngkha. Ha ki jaka ba pyndonkam da ki sboh dawai u phosphorus (60 kilo phosphorus=350 kilo u SSP) bad potash (40 kilo potash=65 kilo MOP) bad 50% ka nitrogen (30 kilo nitrogen=65 kilo u urea) dei ban khleh bha bad ka khyndew shuwa ban rah ia u tynrai. Sa 50% nitrogen dei ban ai arsien, nyngkong ha ka 30 sngi hadien ba lah dep rah tynrai bad hadien pat ha ka por ba u sdang soh.

2. Ka jingdonkam symbai (seed rate).

Ha ka shi hectar ka jaka donkam kurnba 35-40 kilo u symbai ban rah tynrai. Ìa u symbai dei ban da pdem ha ka um mluh (250 gram ha ka 10 litar ka um) kumba 10 minit. Hadien ba lah pdem kumne, ki symbai kiba kham khia kin ngam shapoh bad kiba kham sting kin per halor kane ka um mluh. Dei ban jied da ki symbai kiba khia bad kiba ngam shapoh bad ban bret noh ia ki symbai kiba per. Nangta pat sa sait bha ia ki symbai da ka um kaba khuid bad sa thad ia ki ha ka jaka ba lait dei sngi. Ka ingkhleh ia u symbai ha u Trichoderma kumba 5-10gram na ka bynta shi kilo u symbai kan iarap ban lait na ka jingpyut u tynrai. Ka jingpdem ia u symbai kumba 10 minit ha ka um s y a i d kaba don ka jingkhluit kaba 60-62 °C ka iada ia u symbai ban kem jingpang.

3. Ka por thung (sowing time).

Ban sara ia u symbai dei ban leh hapdeng jong u bnai Iaiong (April) haduh ka taiew ba nyngkong jong u bnai Jymmang (June). Ia u tynrai sa rah ynda ki sara ki lah dap 20-25 sngi. Ka jingrah tynrai hadien ba lah dep tih ia u phan (kata haduh ka taiew ba ar jong u bnai Naitung) kam don jingktah ia ka jingmih jong u kba.

4. Ka rukom thung (planting method).

Dei ban thung da ki symbai kiba bha bad ki bym don khňiang. Ka jing jngai jong kawei ka nur na kawei pat dei ban long kumba 20 centimeter bad uwei u jingthung na uwei pat dei ban long kumba 15 centimeter. Kane ka iarap ban don jingjngai kaba biang hapdeng ki jingthung. Ki sara kba ki dei ban long kiba lah don kumba 21-25 sngi.

5. Kumno ban pynbiang ia ki sboh (Nutrient Management).

Ka jingai ia ki jingbam ba donkam ki jingthung ha ka jingthew kaba biang ka dei kaba kongsan tam ban ioh ka jingmih kaba bun. Ka jylla Meghalaya shen kan sa long ka jylla kaba rep khlem da pyndonkam da ki sboh dawai na kata ka daw ka jingai ia ki sboh khlem dawai kum ka sboh jingri kumba 10 ton ha ka shi hectar lane ka sboh niut kumba 10 ton shi hectar + 30 kilo ka phosphorus (da kaba pyndonkam 150 kilo ka rock phosphate) bad dei ban pdem ia kine kumba 30 sngi. Ka jingkylla ka rukom thung, ka jingai sboh mariang bad ka sboh kaba long kum ki kynja sohpailen (*Azolla spp*) bad ki sboh khlem dawai kum ka sboh mrad ki iarap shibun ha ka jingmih jong u kba. Ka jingmyntoi jong ka nitrogen fixation da ki jingthung jyrngam kiba pynsboh ia ka mariang ki ai shibun ki jingmyntoi na ka bynta ban pynsboh ia ka khyndew. Ka jingpynrkhiang bad ka jingpynshlei um man ka por ka iarap ban pynmih ia ka phosphorus na ka sboh mariang. La shu antad ba ki jait sboh kiba don ha ki phngit jingim kiba rit (Biofertilizer) kum u *Rhizobia*, *Cyanobacteria* bad *Azospirillum* ki lah ban shna ia ka jingbam nitrogen. *U Rhizobia* u pynmih kumba 25-30 kilo ka nitrogen ha ka shi hectar, u *Cyanobacteria* u pynmih 15-25 kilo ka nitrogen ha ka shi hectar bad u *Azospirillum* u pynmih 10-30 kilo ka nitrogen ha ka shi hectar. Ka jingdon jong ki jingbam ha ka sboh wieh ka long 1.5-2.5% ka nitrogen, 0.9-1.7% ka phosphorus, 1.5-2.4% ka potassium, 0.5-1.0% ka calcium, 0.2-0.3% ka magnesium bad 0.4-0.5% ka sulphur. Ka jingai ia ki sboh dawai kata nitrogen kumba 60 kilo shi hectar, phosphorus kumba 60 kilo shi hectar bad potassium kumba 40 kilo shi hectar ka long ka ba donkam ha ka por ba rah tynrai ia u kba ha ki sharing lum bad ki jaka ba lah shna

terrace. Ìa ka phosphorus bad potassium bad 50 % ka nitrogen dei ban ai ha ka por ba thung bad 25 % ka nitrogen dei ban ai ha ka por ba u kba u sdang ban pynmih ki tnad bad 25 % ka nitrogen ha ka por ba u sdang ban soh. Ka rukom ai dawai kaba biang tam ka long da kaba pyndonkam da ki sboh dawai (synthetic) ha ka jingthew kaba 30 kilo shi hectar ka nitrogen, 30 kilo shi hectar ka phosphorus bad 20 kilo shi hecatr ka potassium bad 5 ton shi hectar ka sboh mrad lane kiwei kiwei de ki jait sboh. Lada ka pynthor ka duna ia ka Zinc (Zn) lah ban ai shisien lai snem da ka zinc sulphate ($ZnS0_4$) ha ka jingthew kaba 25 kilo shi hectar ha ka por ba pynkhreh ìa ka jaka thung. Shuwa ban ai sboh dawai, ka khyndew ka dei ban sngem bad ka um kaba lang kh am bun dei ban pynrngat noh kumba 24 kynta. Dei ban kynton bha ìa ka khyndew sharud ka lyngkha khnang ban khang lad ìa ka jingmih jong ka um.

6. Ka jingpynbiang um (water management).

U kba u dei u jingthung uba donkam bha ìa ka um ban ìa nujor bad kiwei ki jingthung kiba mih ha ka juh ka por. U donkam haduh kumba 3000-4000 litar ka um ban pynmih ìa shi kilo u kba. Da kaba pynbiang ìa ka por bad ìa ka rukom ai um, ka ëarap ha ka jingmih bha u kba. Kumba 5 centirnetar ka um dei ban pynbiang ha ki lyngkha haduh ka por ba u kba u lah sdang ban ih. Ha ka por ba u kba u lah sdang ban speh dei ban pynryngat noh ìa ka um (3-5 sngi). Shuwa ban ot ìa u kba dei ban pynryngat noh ìa ka um khnang ba ka rukom ih u kba kan long ryntih.

7. Ka jingpyndonkam ìa ka sboh phngit jingim (Biofertilizer).

Dei ban pyndonkam ìa ka sboh jingim, ki kynja sohpailen (*Azolla*) kumba 10ton shi hectar ban mih kham bha u kba. Ìa une u sboh sohpailen dei ban khleh bad ka khyndew shuwa ban thung lane lah ban thung lem bad u kba da kaba ai kumba 2ton shi hectar bad 20 kilo u phosphorus shi hectar hadien 7-10 sngi ba lah dep rah tynrai ha pynthor ba dap um bha. Ka jingkhleh ìa u kynja phngiat kum u *Azotobacter* ne u *Azospirillum* kumba shi kilo ha ka shi hectar ka ëarap ban pynbun ka nitrogen bad ki lah pynmih kumba 30 kilo ka nitrogen ha ka shi hectar.

8. Ka jingïada na ki ñiut (Weed management).

Ka jingdon ki ñiut ka pynduna ìa ka jingmih u kba da kaba kjit lut ìa ki jingbam kiba donkam na ka bynta u kba bad u bam jaka. U ñiut u long uba kloï ban heh ban san bad u pynduna ìa ka jingmih u kba. Da kaba pynneh ìa ka um ha lyngkha ka long kawei na ki

lad ban iada na ka jingmih u ŋiut. La kumno kumno ar sien dei ban pynkhuid ia ki ŋiut da u conoweder ha ka 20 bad 45 sngi hadien ba lah dep rah tynrai. Hadien 30 bad 55 sngi ba lah dep rah tynrai donkam ban thiew ia u ŋiut da ka kti. Donkam ban pynrngat ia ka um ha ka por ba thiew ŋiut bad ha ka por ba ai dawai. Ka jingpyndonkam ruh ia ka sboh ba pyut bha, ka jingpyndonkam ia ki symbai/tynrai ki bym khleh lang bad ki ŋiut ka iarap ban iada ne pynduna ia ki jingmih ki ŋuit.

9. Ki lad jingiada naki jingpang (Disease Management).

U kba u dei u jingthung uba juh kem bunjait ki jingpang bad ka long kaba shitom ban iada na kine ki jingpang lada ngim pyndonkan da ki dawai khemikal. Ka jingpyndonkam ia ki symbai kiba shim na u kba uba khlem jingpang, uba khlain ka jingialeh na ki jingpang, uba biang ki jingbam tei met (nutrition), ka jingpyntyllun bad jingpynkylla ia ki jingthung jingtep ha ki aiom ba biang bad kiwei kiwei, ki pynduna ia ki jingpang. Khyndiat na ki lad jingiada ki bym pyndonkam dawai khemikal kiba ngi lah ban shim ki long kumne harum:

Jingpang	Ki lad jingiada
Rice Blast (ka tram)	Kaba pynlang um ha ki pyntha, jingpynduna ka nitrogen, jingpdem um khloid ia u symbai, jingpyndonkam ia u jait kba uba khlain ka jingialeh na ki jingpang.
Sheath blight (ka jingmong na u jyntang kba)	Ka jingpynduna ka nitrogen, ka jingpyndonkam ia u jait kba uba jrong ka rynnieng, kaba pynkhlañ ia jing treikam jong ki jingim kiba don hapoh khyndew bad ka jing pynkylla sboh ia ki jingthung kiba sah.
False smut (ka jingdon ki kynja skum bol ha ki symbob kba)	Kaba pynkhlañ ia ka jingtrei kam jong ki jingim kiba don hapoh khyndew
Cercospora leaf spot (ki jingthoh bria rong ktieh kiba khim ha u sla kba)	Jingpyndonkam ia u jait kba uba khlañ ka jingialeh na ki jingpang
Brown spot (ka jingthoh bria rong ktieh kiba heh ha u sla kba)	Jingpynbiang ia ki jingbam (nutrition) kba (nitrogen, potassium, manganese, silicon, iron, calcium), jingiada ia u kba na ka jing tyrkhong um, jing pdem um khluit ia u symbai

- I. Ka jingpynbiang ia ka potassium bad silicon ka pynkhlañ ia u kba ban ialeh na ki jingpang bapher bapher.
- II. Ka jingpyndonkam da u neem (*Azadirachta sp.*) ha ka khyndew ka pynduna ia ki khňiang kiba rah jingpang (virus) kiba pynjulor ia u kba.
- III. Katkum ki kaiphod, lah batai ba ka jingpyndonkam ia ki dawai kiba lah shim na u neem ka iarap ban pynduna ia ka julor na ka jingpang tram ha ki sla kba (Leaf blast).
- IV. Jingpyndonkam ia ki dawai kiba lah shna na u sla Tulsi (pynthnam l litar ka um bad ber 25gram u sla tulsi) bad na u sla Bael (*Aegle mormelos*) (khleh 2.5 gram u sla Bael ha 100ml ka um) ki long kiba trei kam bha ban iada ia u kba na ki jingpang.
- V. Jingsynreit da ka um sboh masi (khleh 2 kilo ka sboh eit masi ha 1 liter ka um) ka lah ban pynduna ka jingpang iap tyrkong (Bacterial blight).
- VI. Jingsynreit da ka um pi masi ka iarap ban pynduna jingthoh iong bad jingthoh lieh ha u kba bad ka iada na ki khňiang kiba pynjot ia u kba. Ka jingpyndonkam ia ka um pi masi ka ai ruh ia ki jingbam kiba donkam ia u kba.
- VII. Lah lap ba ka jingpynkloi ia ka por thung kba ka trei kam bha ban wanrah ia ka jingiada na ki jingpang kiba lah pur na ki pyntha kiba don hajan.

10. Ki lad jingiada na ki khňiang (Insect Pest Management).

Kat kum ka jinglum jingtip, lah lap ba ki jaka rep kba ki ju don haduh kumba 21 jait ki khňiang kiba wan pynjulor ia u kba. Na kine ki jait khňiang, u khňiang uba ksam ia u kba (**rice stem borer**), u khňiang uba pynkhun/pynkdor ia u sla, u ňiang kli sla (**leaf folders**) bad u khňiang uba bam ia u symbol kba, u ňiang kseng/ňiangkasein/ňiangryngksi (**gundhi bug**) ki dei ki khňiang kiba kongsan eh na ka liang ka rep kba, ryngkat bad kine, u khňiang uba kjut bad khrud ia ki soh, ki syntiew bad ki sla kiba ju khot **Thrips**, u khňiang uba ot ki shkor kba (**ear cutting caterpillar**), u khňiang uba bam sla bad uba pynkdor sla (**rice skipper**), khnai lum bad kiwei kiwei, ki wanrah katto katne ka jingpynjot bad ka jingpynjulor ha u kba. Ia ki khňiang kiba lah ban pynduna bad pynduh ia ki da kaba shim ia ki lad bapher bapher khnang ban ioh ia ka jingiada kaba pura.

- I. Ka jingthung ia u kba haka por kaba biang.
- II. Kaba thung ia u jait kba uba khlañ ban shah ia ki jingkylla bad u uba pynmih bun ka jingseisoh.
- III. Ka rukom rep kaba khuid bad ka jing ai ia ki sboh dawai ha kajingthew kaba biang.
- IV. Ka jingkhlañ noh ia ki kliar ha shuwa ban rah tynrai ka iarap ban pynduna ia ka

jingroi jong u khňiang uba ksam kba (**rice stem borers**) bad ia u khňiang uba ksam ia u sla bad uba pynduh ia ki thied jong u kba (**rice hispa**).

- V. Ka jinglehkhuid leh suba ha ka jaka rep ka ïarap ban iada na ka jingroi ki khňiang.
- VI. Ka jingkhmih bad ka jingpeit kaba man ka por ia ki lad pynduna khňiang ha ki jaka rep kum ka jingpyndonkam da ki trap kiba khring lane kiba pyndambit ia ki khňiang ka ïarap ban pynduna ia ki khňiang, Ka jingpyndonkam ia kine ki trap kumba 20 – 25/ hectar (20- 25/ha) ka ïarap shibun ban iada na u khňiang uba bam ia u symbol kba (**gundhi bug**).
- VII. Ka jing pynjieh bad pynrkhiang ia ka lyngkha kba haka por kaba dei ka ïarap ban pynduna ia ka jingroi jong u khňiang uba pynjot ia ki tynrai jong u kba (**brown plant hopper**).
- VIII. Kawei na ki lad jingïada ka dei ka jingpyndonkam ia ki kot sada (**Tricho cards**) kaba don ia u khňiang *Trichogramma*, ka ïarap ban pynduna ia ka jingroi jong kiwei pat ki khňiang kum u Ňiang pynkhun pynkror sla (**leaf roller worms**) bad u Ňiang ksam kba (**stem borer worms**).
- IX. Ka jingsynreit ia ka dawai kaba lah shna na u sla neern kaba khot *Azadirachtin* 0.15% EC@ 3ml/L (khleh 3ml ka dawai Azadirachtin ha 1 litar ka um) lane ka Nimbecidine 0.03% EC@2ml/L (khleh 2ml u Nimbecidine ha 1 litar ka um) ka ïarap ban iada na ka jingroi u khňiang uba kjit bad khrud ia ki soh, ki syntiew bad ki sla (**Thrips**), u Ňiang ksam kba (**stem borer**), u khňiang uba pynjot na tynrai u kba (**brown plant hopper**) bad u Ňiang pynkhun pynkror sla (**leaf roller worms**).
- X. Ka jingpyndonkam ia u kynja tit [entomo-pathogenic fungi, *Bauveria bassiana* 1.15% WP (1×10^8 CFU/g)] kum ka dawai pyniap khňiang ha ka jingthew ka ba 4g u dawai ha 1 litar ka um (4g/L) lane da u kynja bacteria (entomo-pathogenic bacteria, *Bacillus thuringiensis var kurstak* ha ka jingthew kaba 2g u dawai ha 1 litar ka um (2g/L) ka ïarap ban pynduna ia ka jingroi jong u Ňiang pynkror sla (**leaf roller worms**) bad u khňiang uba ksam ia u sla kba bad u pynduh na ki thied jong u sla kba uba pynlieh ia u kba (**rice hispa**).
- XI. Ka jingsynreit da ka um kaba la h khleh da ka dawai kaba don u kynja tit [entomo-pathogen fungi, *Metarhizium anisopliae* 1.15% WP ($I \times 10^8$ CFU/g)] ha ka jingthew kumba 5g ka dawai ha 1 litar ka um (5g/L) ka dei kawei na ki lad jingïada na u khňiang uba bam ia u tynrai kba, u Ňiang rynsied (**brown plant hopper**).

11. Ka por ot/shoh kba.

Ha ki jaka them (low altitude areas) bad ki jaka kiba kham hapdeng (mid altitude areas) ka jing ih jong u kba ka shim por kumba 30 sngi ia ki jait kba kiba ih kloj bad 40 sngi ia ki jait kba kiba ih kham slem hadien ka jing phuh syntiew. Ha ki jaka kiba kham shajrong lum (high altitude areas), ka por ih jong u kba ka ju kham shim por bad ka ju kot sha ka 50 sngi hadien ka jing phuh syntiew. Ka por ban ot ia u kba ka long hadien ba u lah sdang ban stem khnang ban lait na ka jingduh nong ki jingrep. Ka jingot ia u kba dei ban pyndep hadien ba 80% ki symboh kba ki la ih bha.

12. Ka jingmih.

ia u symbai kba uba lah sumar bha, ka jingmih ka long kumba 3.0 - 3.5ton ha ka shi hectar ha ki jaka lum.

Compiled and edited by:

**Amit Kumar, Batriti Nongbri, Daphibanri O. Lyngdoh,
Mebaaibok L. Nonglait, Donovan Kharbuli, Banshanlang
Langrai, Anup Das and Basant Kandpal**

Published in December, 2020

For further information, please contact:

Director, ICAR Research Complex for NEH Region, Umiam, Meghalaya,
793103.

